

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE GÖRSEL SANATLAR DERSİNDEKİ ETKİNLİKLERİN
ÇEVRESEL TUTUMLARINA ETKİSİ***

Yahya HİÇYILMAZ** - Yunus SAKİZCİ***

Öz

Bu çalışmada, 6. sınıf öğrencilerinin görsel sanatlar dersinde çevre temalı resimler çizme ve atık malzemeleri kullanma etkinliklerinin çevresel tutumları üzerindeki etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında, biri kontrol grubu olmak üzere üç grup oluşturulmuş ve deneysel yöntem kullanılarak ön-test ve son-test uygulamaları yapılmıştır. Araştırma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, Van ili Tuşba ilçesindeki bir devlet okulunda öğrenim gören 6. sınıf düzeyinde 45 öğrenciden oluşan bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak "Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Çevresel Tutum Ölçeği" kullanılmış ve veriler betimsel istatistikler, t-testi ve ANOVA ile analiz edilmiştir. Sonuçlar, deney-1, deney-2 ve Kontrol grupları arasında çevresel tutum ölçeği son test puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, görsel sanatlar derslerinde çevre bilincini artıran etkinliklerin müfredatta yer almasının ve atık malzemelerin sanat eğitimi bağlamında kullanılmasının önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel tutum, Görsel sanatlar eğitimi, Atık malzemeler kullanımı.

The Impact of Visual Arts Activities on the Environmental Attitudes of Middle School Students

Abstract

The aim of this study is to determine the impact of sixth-grade students' use of environmentally themed artworks and waste materials in visual arts classes on their environmental attitudes. Within this scope, three groups were formed: two experimental groups and one control group. The research was conducted using a pretest-posttest control group quasi-experimental design. The study group consisted of 45 sixth-grade students from a public school in the Tuşba district of Van Province during the spring semester of the 2023-2024 academic year. The "Environmental Attitude Scale for Middle School Students" was used as the data collection tool. Descriptive statistics, t-tests, and ANOVA methods were utilized for data analysis. It was observed that there was a statistically significant difference in the post-test scores of the environmental attitude scale among the experimental-1, experimental-2, and control groups. These results support the necessity for educational policies and curricula to incorporate environmental topics and the use of waste materials within art practices through visual arts courses.

Keywords: Environmental attitude, Visual arts education, Use of recycled materials.

* Bu çalışmanın bir bölümü Sanat Eğitimi ve Geleceği Sempozyumunda sunulmuştur.

**Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, yahyahicyilmaz@yyu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3453-9998>

***Öğrt. Van, MEB, sakizci.art@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-1887-1010>

1. Giriş

İnsanın doğa ile olan bağı, yaşam düzleminde doğaya olan bağımlılığından kaynaklanmaktadır. Doğa, insanın sürekli etkileşim ve birliktelik içinde olma zorunluluğunu gerektiren bir yaşam olgusudur (Grinde & Patil, 2009; Gül, 2013; Karpuzcu, 2007). Bu zorunluluk, doğanın ve çevrenin canlı bir varlık olarak insanla sürekli etkileşim halinde olmasını gerektirir (Bilgili, 2023; Talas & Karataş, 2012). Türk Dil Kurumu Sözlükleri (TDK) (t.y.) doğayı belli kurallar dahilinde sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde bulunan, canlı-cansız varlıkların tamamını kapsayan; tabiat, natür olarak tanımlamaktadır.

Çevre; doğal ekosistemlerdeki tüm yaşam formlarını etkileyen ve aynı zamanda bu canlılar tarafından da etkilenen kompleks ilişki ağı olarak tanımlanır (Cansaran & Yıldırım, 2021; Erdoğan, 2006; Kızılay & Şentürk, 2021; Özbuğutu, 2021; Yücel & Morgil, 1998). Özellikle hem insan neslinin hem de diğer canlıların varlıklarını sürdürebilmeleri açısından doğal çevre ve ekosistemin öneminin anlaşılması oldukça mühim bir konudur (Maltaş, 2015). İnsanlık hemen her türlü ihtiyacını yeryüzündeki ekosistemlerden ve doğadan elde etmektedir. İnsan-doğa ilişkisi 1960'lı yıllara kadar bir talan düzeni şeklinde ilerlemiştir. 60'lı yıllara gelindiğinde ise doğanın insan faaliyetlerini taşıma kapasitesinin sınırsız olmadığı ve bu durumun yeni ekolojik fikirleri ortaya çıkarttığı görülmektedir (Bahro, 1997; Özbebek -Tunç vd., 2012; Reyhan & Satır Reyhan, 2020).

Ekoloji, yeryüzündeki canlı yaşamının birbirleriyle olan ilişkilerini merkezine koyan bir bilim dalıdır (Cangızbay, 1989). Bu ilişkilerin çevre ile karşılıklı ve süreklilik gösteren bağlantıları ise ekosistem olarak tanımlanabilir (TDK, t.y.). Ekosistem tahribatının ve çevre kirliliğinin en büyük sebeplerinden biri olan atık malzemeler ise kullanıcının ihtiyacını giderdikten sonra geriye kalan ve artık gereksinim duymadığı malzemelerdir (Bilgili, 2023).

Çevre kirliliği, doğal iyileşme kapasitesinin aşıldığı noktada önem kazanmaya başlamıştır. Bu kapasitenin aşılması insan faaliyetlerinin bir sonucudur (Kaypak, 2013; Talas & Karataş, 2012). 1930, 40 ve 50'lerde çevre felaketlerinden yaşanan ölümler çevre kirliliğini insanlığın gündemine taşımış ve tartışılmasına sebep olmuştur. Ülkemizde de sanayi bölgelerinden başlayarak yaşanan kirlilik çevresel sorunlara örnek olarak gösterilebilir (Kocataş, 2010). Günümüzde karşı karşıya kalınan bazı önemli çevre sorunları; doğal kaynakların yeniden üretim kapasitesinin üzerinde kullanımı, iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı, hava ve su kirliliği gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Yeşil & Turan, 2020).

Çevre kirliliğini önlemenin en etkili yollarından biri çevresel duyarlılığı arttırmaktır. Çevre duyarlılığı yetersiz olan kesimlerde çevresel tutum oluşamayacağı için çevre kirliliğinin meydana gelmesi kaçınılmazdır (Yılmaz vd., 2009). Yaşanabilir bir dünya için çevresel duyarlılığa sahip bireylerin yetiştirilmesi ve artırılması yönünde çalışmalar yapılması önemli görülmektedir (Çabuk & Karacaoğlu, 2003; Özdemir-Özden & Öztürk, 2019).

Çevre duyarlılığı, çevresel konulara karşı farkındalık ve hassasiyet gösterme durumunu ifade eder. Bu kavram doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması, çevreye zarar veren faaliyetlerin azaltılması ve doğal yaşamın korunması için bireylerin, toplumların ve kurumların gösterdiği duyarlılık ve çaba anlamına gelir (Aydın & Kaya, 2011).

Eğitim, insan davranışlarını belirli bir amaca yönlendirme sürecini ifade eder (Külahoğlu, 2021; López, 2021). Bu bağlamda, sanat eğitimi; çizim, resim ve heykel gibi çeşitli görsel sanatların planlı bir şekilde öğretildiği bir eğitim türü olarak tanımlanabilir (Random House Unabridged Dictionary, 2024). Sanat eğitimi, öğrencilerin toplumsal yaşama uyumlarını hızlandırır, öz-bilgi ve beceri geliştirme yeteneklerini artırır ve bu süreç, sosyal ve entelektüel gelişimlerinde olumlu etkiler yaratır (Gerber & Horoschak, 2012). Buradan hareketle sanat eğitimi sürecinde çevre bilincinin kazandırılması, bireylerin çevre üzerindeki negatif etkileri en aza indirmesi açısından önemli olduğu söylenebilir (Özdemir Özden & Öztürk, 2019).

Öğrencilere çevre bilinci kazandırmak amacıyla yetiştirilmeleri sürecinde fen bilimleri veya sosyal bilgiler gibi branşların yanı sıra sanat eğitimi yoluyla da istendik davranışların kazandırılmasında etkili sonuçlar alınabilir (Yavuz, 2021). Yakın dönemlerde sanat araştırmalarında ve sanat eserlerinde çevre bilincinin arttığı, sanatçıların ekolojik korumaya yönelik farkındalık oluşturduğu gözlemlenmektedir. Bu trend, sanat eğitiminde de öğrencilerin çevresel konulara odaklanarak kuramsal bir yapı oluşturma çabasına yansımaktadır (Mamur, 2017a).

İlgili alanyazın incelendiğinde çevresel duyarlılık ve eğitim konulu çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Akpınar, 2022; Alım, 2006; Atasoy, 2005; Bağmancı, 2019; Bilge, 2015; Dağlı & Yazıcı, 2022; Demir & Yalçın, 2014; Gülersoy vd., 2020; Polat, 2021; Sakçı, 2020; Soğukpınar & Karışan, 2019; Şan, 2014; Uzun, 2017). Literatürde sanat eğitimi ve çevre ile ilgili araştırmalar da bulunmaktadır (Aydın & Zümrüt, 2013; Bilir, 2014; Gray & Thomson, 2016; Liao, 2024; Mamur, 2017a, 2017b; Oğuz, 2015; Sağlam, 2017; Sağlam & Enginoğlu, 2016; Sunassee, Bokhoree & Patrizio, 2021; Yıldız, 2004). Bunun yanı sıra sanatta atık malzeme kullanımını ele alan araştırmalar da alanyazında mevcuttur (Bakırhan vd., 2020; Yılmaz, 2015; B. Yücel, 2020; Çınar, 2019; Sharma & Mallik, 2022; Taşar & Bulut, 2021; Yavuz, 2021; Yeboah, Asante & Opoku-Asare, 2016). Bazı çalışmalarda ise çevre konusu çizim yöntemiyle incelenmiştir (Ahi & Alisinanoğlu, 2016; Akkurt Çağlar, 2017; Fettahlıoğlu, 2018; Özdemir-Özden & Özden, 2015; Özsoy, 2012; Pınar & Yakışan, 2017; Sadık vd., 2011; Saz vd., 2020). Ancak, 6. sınıf düzeyinde görsel sanatlar dersinde çevre konulu resimlerin ve atık malzeme kullanımının öğrencilerin çevresel tutumları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların bulunmadığı görülmektedir. Bu nedenle, bu araştırma mevcut literatürdeki boşluğu doldurması açısından önemli bir katkı sağlayabilir.

Araştırmanın amacı, 6. sınıf düzeyinde görsel sanatlar dersinde çevre konulu resimlerin ve atık malzeme kullanımının öğrencilerin çevresel tutumları üzerindeki etkisini belirlemektir. Bu doğrultuda, araştırmada biri kontrol grubu olmak üzere üç grup tasarlanmış, iki grup deneysel olarak yapılandırılmıştır. Atık malzemelerle yapılan etkinliklerin uygulandığı grup “Deney Grubu-1”, çevre temalı resim çalışmalarının yapıldığı grup “Deney Grubu-2” olarak adlandırılmıştır. Standart müfredatın takip edildiği grup ise “Kontrol Grubu” olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, aşağıdaki araştırma soruları üzerine odaklanılmıştır.

1-“Deney-1”, “Deney-2” ve “Kontrol Gruplarına” ait öğrencilerin çevresel tutum ölçeği ön test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

2-Kontrol grubundaki öğrencilerin çevresel tutum ölçeği ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?

3-“Deney-1” grubundaki öğrencilerin çevresel tutum ölçeği ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?

4- “Deney-2” grubundaki öğrencilerin çevresel tutum ölçeği ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık mevcut mudur?

5- “Deney-1”, “Deney-2” ve “kontrol gruplarının” çevresel tutum ölçeği son test puanları arasında istatistiksel anlamda bir fark bulunmakta mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada, görsel sanatlar dersinde gerçekleştirilen çeşitli etkinliklerin öğrencilerin çevresel tutumları üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla, nicel araştırma yöntemlerinden öntest-sontest kontrol grubu yarı deneysel bir desen uygulanmıştır.

Deneyisel çalışmalar; araştırmacının kontrollü bir şekilde meydana getirdiği, değişikliklerin bağımlı değişkene olan etkisini tespit etmeyi amaçlayan araştırmalardır. Bu desenlerin en önemli hedefi değişkenlerin oluşturduğu neden-sonuç bağlantılarını ölçmektir ve bunu yaparken araştırmacı tüm parametreler üzerinde kontrol sağlamak istemektedir (Büyüköztürk vd., 2023; Cohen vd., 2000; Hocoğlu & Akkaş Baysal, 2019).

2.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın çalışma grubu 15 “Deney grubu-1”, 15 “Deney grubu-2” ve 15 “Kontrol Grubu” olmak üzere 45 6. sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmanın yapıldığı MEB’e bağlı Van ilinde bulunan ortaokulda 4 tane 6. sınıf şubesi mevcuttur. Basit rastgele örnekleme yöntemine göre tüm sınıfların adları yazılmış, gruplar kura çekilerek belirlenmiştir. Gruplara ilişkin bazı demografik veriler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1

Araştırmanın Çalışma Grubuna İlişkin Bilgiler

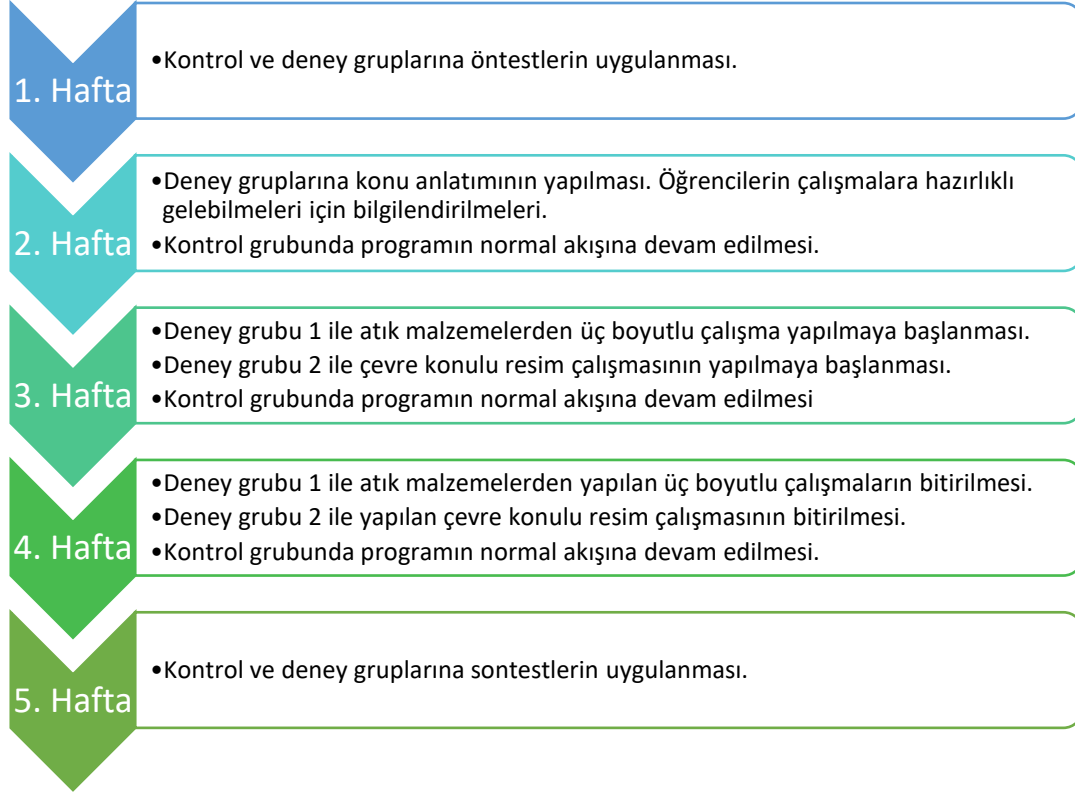
Gruplar	Kadın	Erkek	Toplam
Kontrol	7	8	15
Deney- 1	8	7	15
Deney- 2	8	7	15
Toplam	23	22	45

2.3. Araştırma süreci

Sürecin 1. haftasında gruplar belirlenmiş ve herhangi bir eğitim verilmeden Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Çevresel Tutum Ölçeği öntest olarak uygulanmıştır. 2. hafta deney gruplarına çevre konulu eğitim verilmiş, bir sonraki hafta gerçekleştirilecek olan uygulamalara hazırlıklı gelebilmeleri için bilgilendirme yapılmıştır. Kontrol grubunda ise programın normal akışına devam edilmiştir. 3. hafta deney grubu-1 ile atık malzeme kullanarak üç boyutlu çalışma yapma etkinliğine başlanmış, deney grubu-2 ile konuya uygun resim çalışması yapılmıştır. Kontrol grubunda ise programın normal akışına devam edilmiştir. 4. hafta deney grubu 1’de devam eden etkinlikte ürünler tamamlanmış, uygulama süreci sona ermiştir. Deney grubu-2’de devam eden resim çalışmaları bitirilmiş etkinlik sonlandırılmıştır. Kontrol grubunda ise programın normal akışına devam edilmiştir. 5. haftaya gelindiğinde ilgili ölçek kontrol ve deney gruplarına sontest olarak uygulanmış ve süreç tamamlanmıştır. Araştırma ve uygulama süreçleri Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1

Araştırma ve Uygulama Süreci

2.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada Özata-Yücel ve Özkan (2014)'ın geliştirdiği "Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Çevresel Tutum Ölçeği"nin 2. alt ölçeği kullanılmıştır. 21 maddeden oluşan 2. alt ölçek duygu, düşünce ile eylemde bulunmaya isteklilik olarak üç boyutu kapsamaktadır. İlgili alt ölçekte madde- toplam sayıları 0,30 ila 0,77 değerleri arasında olup iç tutarlılığının yüksek olduğu görülmektedir. Ölçeğin güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha katsayısı 0,81; Sperman Brown değeri 0,73; Gutmann Split Half katsayısı ise 0,73 olarak belirlenmiştir. Bu bulgular, alt ölçeğin güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğunu işaret etmektedir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizi için SPSS 21.0 yazılımı kullanılmıştır. İlk olarak, verilerin normallik dağılımı değerlendirilmiş ve çalışma grubunun elliden az olması nedeniyle Shapiro-Wilk testi (Büyüköztürk, 2013) uygulanmıştır. Analizler, verilerin normal dağıldığını ortaya koymuştur ($p > .05$). İkinci aşamada, birinci ve beşinci alt problemler için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanırken, ikinci, üçüncü ve dördüncü alt problemler bağımlı örneklemeler için t-testi ile değerlendirilmiştir.

2.6. Araştırma Etiği

Bu araştırma, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayın Etik Kurulu tarafından 07.05.2024 tarihli ve 529409 sayılı kararla etik onay almıştır.

3. Bulgular

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Deney-1”, “Deney-2” ve “Kontrol Gruplarındaki” öğrencilerin çevresel tutum ölçeği ön test puanlarındaki farklılıklar, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak incelenmiş ve sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir

Tablo 2

Deney-1, Deney-2 ve Kontrol Gruplarındaki Öğrencilerin Çevresel Tutum Ölçeği Ön Test Puanlarına İlişkin Sonuçlar

Gruplar	n	\bar{X}	SS	sd	F	P
Kontrol	15	73,67	11,57			
Deney- 1	15	76,33	8,81	2/42	,798	,457
Deney- 2	15	77,80	5,99			

Tablo 2’de gösterildiği gibi, deney-1, deney-2 ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin çevresel tutum ölçeği ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [F(2,42)=.798, p>.05].

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Kontrol Grubundaki” öğrencilerin standart program akışına göre uygulanan etkinlikler sonrası çevresel tutum ölçeği öntest ve sontest puanları arasındaki farklılık, bağımlı örneklem t-testi kullanılarak incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3

Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Çevresel Tutum Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Farklara Dair Bulgular

Gruplar	n	\bar{X}	SS	t	P
Öntest	15	73,67	11,57		
Sontest	15	76,00	7,37	,679	,508

Tablo 3’te yapılan karşılaştırmalarda, kontrol grubundaki öğrencilerin çevresel tutum ölçeğinde öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. [$t_{(14)}=-,508$, p>.05]. Kontrol grubunda yapılan etkinliklerin öğrencilerin çevresel tutumlarını değiştirmede önemli bir etkiye sahip olmadığına işaret edebilir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Deney Grubu-1” olarak adlandırılan ve atık malzemelerle gerçekleştirilen etkinliklere katılan öğrencilerin çevresel tutum ölçeği puanlarının öntest ve sontest arasındaki farklar, bağımlı örneklem t testi ile analiz edilmiş olup, elde edilen bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

Deney-1 Grubundaki Öğrencilerin Çevresel Tutum Ölçeğinde Öntest ve Sontest Puanları Arasındaki Farka İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Gruplar	n	\bar{X}	SS	t	P
Öntest	15	76,33	8,81		
Sontest	15	85,33	12,65	-2,074	,057

Tablo 4'te gerçekleştirilen karşılaştırmalarda, deney grubu-1 öğrencilerinin çevresel tutum ölçeğindeki öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. [$t_{(14)} = -2,074$, $p > 0.05$]. Deney grubu-1 içerisinde yer alan öğrencilerin uygulama öncesi çevresel tutum ölçeği puan ortalamaları $\bar{X} = 76.33$, uygulama sonrasında ise son test puan ortalamaları $\bar{X} = 85.33$ olarak belirlenmiştir. Bu bulgular çerçevesinde uygulama sonrasında sontest puanlarının önteste göre yüksek çıkması, öğrencilerin çevresel tutumlarında bir artış olduğunu veya değişimin olduğunu düşündürülebilir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Deney Grubu-2’de” çevre temalı resim etkinliklerine katılan öğrencilerin çevresel tutum ölçeğine ait öntest ve sontest puanları arasındaki fark, bağımlı örneklem için t testi kullanılarak incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5

Deney-2 Grubu Öğrencilerinin Çevresel Tutum Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Farkla İlgili Sonuçlar

Gruplar	n	\bar{X}	SS	t	P
Öntest	15	77,80	5,99	1,061	,307
Sontest	15	74,53	8,33		

Tablo 5'e bakıldığında, deney grubu-2 öğrencilerinin çevresel tutum ölçeği öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. [$t_{(14)} = 1,061$, $p > 0.05$]. Çevre konulu resim etkinliklerinin bu deney grubundaki öğrencilerin çevresel tutumlarını değiştirmede belirgin bir etkisi olmadığına işaret etmektedir.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Deney-1”, “Deney-2” ve “Kontrol Gruplarındaki” öğrencilerin çevresel tutum ölçeği son test puanları arasındaki fark, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile değerlendirilmiş ve sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Deney-1, Deney-2 ve Kontrol Gruplarının Çevresel Tutum Ölçeği Sontest Puanlarına Dair Bulgular

Gruplar	n	\bar{X}	SS	sd	F	P	Anlamlı fark
Kontrol	15	71,00	7,38	2/42	8,842	,001	KG-D1 D1-D2
Deney-1	15	85,33	12,65				
Deney-2	15	74,53	8,33				

KG: Kontrol Grubu
D1: Deney-1
D2: Deney-2

Tablo 6'daki verilere göre, deney-1, deney-2 ve kontrol gruplarının çevresel tutum ölçeği sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir. [$F(2,42) = 8,842$, $p < 0.05$]. Bu anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonuçları, kontrol grubu, deney-1 ve deney-2 grupları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ve bu farklılıkların deney-1 grubu lehine olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, deney-1 grubunda uygulanan etkinliklerin, öğrencilerin çevresel tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ve bu etkinin diğer gruplara göre daha belirgin olduğunu göstermektedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada görsel sanatlar dersinde uygulanan çeşitli etkinliklerin çevresel tutuma etkisi incelenmek istenmiştir. Bu amaçla oluşturulan üç grup ile çalışmalar yürütülmüştür. Araştırmanın kontrol ve deney grupları incelendiğinde grupların öntest puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar deney-1, deney-2 ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin, uygulama öncesi çevresel tutum ölçeği ön test puanlarının benzer düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, araştırmanın deneysel aşamalarının güvenilirliği açısından önemli olup, uygulamaların öğrencilerin çevresel tutumları üzerinde nasıl bir etki yapabileceğini anlamak için sağlam bir temel oluşturduğu söylenebilir.

Bir diğer alt problem incelendiğinde kontrol grubu öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark görülememiştir. Bu sonuçtan hareketle programın standart akışına uygun olarak devam ettirilen etkinliklerin öğrencilerin çevresel tutumlarında önemli bir etki oluşturmadığı söylenebilir. Bu bulgu, standart eğitim yöntemlerinin çevresel tutumları değiştirme konusunda yetersiz kaldığını ve daha yenilikçi veya hedef odaklı müdahalelerin gerekli olabileceğini göstermektedir.

Deney-1 grubundaki öğrencilerin öntest ve sontest puanlarına bakıldığında anlamlı bir farklılığa rastlanmamaktadır; fakat aritmetik ortalamalar incelendiğinde sontest puanının önteste göre gösterdiği artış göze çarpmaktadır. Bu artış, sanatta atık malzeme kullanımını kapsayan etkinliklerin potansiyel etkisinin göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir. Ancak, benzer bir araştırmada Yavuz (2021) sontest lehine anlamlı bir fark bulmuştur. Bu farklılık, araştırmanın tasarımı, uygulama süreci veya bağlamındaki değişkenlerden kaynaklanabilir.

Görsel sanatlar dersinde çevre konulu resim çizme etkinliği yapılan grup olan deney-2 grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu sonuçlar deney-2 grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin çevresel tutumun değişmesinde etkili olmadığını göstermektedir.

Görsel sanatlar dersinde çevre konulu resim çizme etkinliği yapılan grup olan deney-2 grubunun öntest ve sontest puanları incelendiğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu sonuçlar deney-2 grubunda gerçekleştirilen etkinliklerin çevresel tutumun değişmesinde etkili olmadığını göstermektedir.

Bir sonraki alt problem incelendiğinde deney grubu-1 ile deney grubu-2 son test puanları arasında deney grubu-1 lehine anlamlı bir sonuç olduğu görülmektedir. Deney grubu-2 ile kontrol grubu son test puanları karşılaştırıldığında deney grubu-2 lehine anlamlı bir fark görülmüştür. Bu sonuçlara göre görsel sanatlar dersinde atık malzeme kullanımının çevre tutumları üzerinde resim etkinliklerine göre daha fazla etkiye sahip olduğu söylenebilir. Resim etkinliklerinin programın standart akışına göre daha etkili olduğu da söylenebilir. Dolayısıyla görsel sanatlar dersi müfredatında çevre temalı etkinliklerin ön plana çıkarılarak yapılmasının, programın standart akışına göre yapılan etkinliklere göre çevre bilincini geliştirmede daha etkili olduğu sonucuna varılabilir. Bu sonuçlar bir yönüyle Yavuz (2021) çalışmasının bulgularıyla örtüşmektedir.

Mamur (2017b)'a göre sanatsal etkinlik ve atık malzeme kullanımı öğrencilerin çevreye yönelik duyarlılığını ve hassasiyetini artırıp, meydana gelen sorunları çözmek için daha istekli olmalarını sağlamaktadır. Pek çok insanın çöp olarak attığı ve artık işe yaramaz olarak gördüğü nesnelere yeniden kullanan çocuk, başarıma duygusunu tatmakta ve kendisine olan inancı yükselmektedir (Sağlam & Enginoğlu, 2016). Çöp olarak bakılan bu malzemelerin yeniden kullanımıyla ortaya çıkan ürünleri gören öğrenciler sanat eğitiminin güzel şeyleri oluşturduğuna yönelik fikirler üretirler (Mamur, 2017b). Atıkların sanat yoluyla yeniden kullanılması onların çirkin ve işe yaramayan nesnelere olduğu kanaatini değiştirmektedir (Sağlam, 2017).

Günümüzdeki bilimsel bilgi ile yaşamın mümkün olduğu düşünülen tek gezegen olan Dünya, insanlığın hayat kaynağıdır. Yeryüzündeki ekolojik dengenin bozulması medeniyetimiz ve canlılık için ölümcül sonuçlar doğuracaktır. Bu durumun önüne geçebilmenin en önemli yollarından biri çevre hassasiyeti olan duyarlı nesiller yetiştirmektir. Bu yolda eğitimin her kademesinde çevresel tutumları arttıracak etkinliklere öğretim programlarında ağırlık verilmesi önerilmektedir. Cinsiyet değişkeni bu araştırmada incelenmemiştir. Yapılacak çalışmalarda cinsiyet değişkeninin araştırılması önerilmektedir.

Çevre temalı etkinliklerin çevresel farkındalığı artırmada standart müfredattan daha etkili olduğunu göstermektedir. Eğitim programlarının çevresel tutumları etkili bir şekilde geliştirmek için çeşitli etkinlik türlerini ve yenilikçi yaklaşımları içermesi gerektiği sonucuna varılabilir. Bu bağlamda, gelecekteki araştırmalar farklı etkinlik türlerinin ve uygulama stratejilerinin çevresel tutumlar üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde değerlendirebilir.

5. Kaynakça

- Grady, J. S., Her, M., Moreno, G., Perez, C., & Yelinek, J. (2019). Emotions in storybooks: A comparison of storybooks that represent ethnic and racial groups in the United States. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(3), 207–217. <https://doi.org/10.1037/ppm0000185>
- Ahi, B., & Alisinanoğlu, F. (2016). Okul öncesi eğitim programına kaynaştırılan çevre eğitimi programının çocukların “çevre” kavramı hakkındaki zihinsel model gelişimine etkisi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 305-329.
- Akkurt Çağlar, A. (2017). 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik algıları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(9), 311-320.
- Akpınar, A. (2022). *Ortaokul öğrencilerinin çevresel duyarlılıklarının farklı değişkenler çerçevesinde incelenmesi* (Tez No. 740243) [Yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Alım, M. (2006). Avrupa birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599-616.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre için eğitim: İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma* (Tez No. 188673) [Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aydın, F., & Kaya, H. (2011). Sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının değerlendirilmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 229-257.
- Aydın, İ., & Zümrüt, Y. (2013). Doğa ve sanat ekseninde farklı yaklaşımlar. *Sanat & Tasarım Dergisi*, 4(4), 53-78.
- Bağmancı, M. (2019). *Okul öncesi öğretmenlerinin çevresel duyarlılıkları ve çevre bilinçli tüketicilik düzeylerinin incelenmesi* (Tez No. 592674) [Yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bahro, R. (1997). Çevreciliğin manevi bir temeli var mı, yoksa sadece tepkisel bir hareket mi? *Birikim Dergisi*, 21-30.
- Bakırhan, A., Taşkesen, O., Taşkesen, S., & Tanoğlu, Ş. (2020). Görsel sanatlar eğitiminde kullanılan atık malzemelerin öğrencilerin tasarım ve yaratıcılık düzeyleri açısından oluşturduğu farklar üzerine bir araştırma. *Uluslararası Güzel Sanatlar Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 38-47.

- Bilge, H. (2015). *Öğrencilerin çevresel duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Tez No. 389152) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bilgili, M. Y. (2023). Sıfır atık yönetiminin çevre etiği yaklaşımları açısından incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 64, 21-28. <https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.1173752>
- Bilir, A. (2014). Plastik sanatlar eğitiminde çevresel sanat uygulamaları. *Sanat & Tasarım Dergisi*, 6(6), 20-41.
- Büyüköztürk Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni spss uygulamaları ve yorum*. Pegem.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2023). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (34. baskı). Pegem.
- Cangızbay, K. (1989). Habeas Corpus'tan "Habeas Oikos"a veya ekolojizmin zorunlu güzergâhı. *Türkiye Günlüğü*, 3, 39-40.
- Cansaran, A., & Yıldırım, C. (2021). Çevre bilimi ile ilgili başlıca terimler ve kavramlar. O. Bozkurt (Ed.), *Çevre eğitimi içinde* (6. baskı, ss. 2–15). Pegem.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2000). *Research methods in education* (5th ed.). Routledge & Falmer.
- Çabuk, B., & Karacaoğlu, Ö. C. (2003). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1), 189-198.
- Çınar, S. (2019). Ekolojik sanat projelerinde okyanus atıklarının sanatsal nesnelere dönüşümü. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 4(9), 203-215.
- Dağlı, A., & Yazıcı, M. (2022). Yaşam temelli öğrenme yaklaşımının öğrencilerin çevre bilinci ve çevresel duyarlılık kazanımına etkisi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 109-144. <https://doi.org/10.34056/aujef.960845>
- Demir, E., & Yalçın, H. (2014). Türkiye'de çevre eğitimi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 7(2), 07-18.
- Erdoğan, E. (2006). Çevre ve kent estetiği. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8(9), 68-77.
- Fettahlıoğlu, P. (2018). Algılanan çevresel sorunların çevre okuryazarlık düzeyine göre analizi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 404-425. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.400607>
- Gerber, B. L., & Horoschak, L. (2012). *The intersection of arts education and special education: Exemplary programs and approaches*. The John F. Kennedy Center for the Performing Arts.
- Gray, T., & Thomson, C. (2016). Transforming environmental awareness of students through the arts and place-based pedagogies. *Learning Landscapes*, 9(2), 239-260.
- Grinde, B., & Patil, G. G. (2009). Biophilia: does visual contact with nature impact on health and well-being? *International journal of environmental research and public health*, 6(9), 2332-2343.
- Gül, F. (2013). İnsan-doğa ilişkisi bağlamında çevre sorunları ve felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 17-21.

- Gülersoy, A. E., Dülger, İ., Dursun, E., Ay, D., & Duyal, D. (2020). Nasıl bir çevre eğitimi? Çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde bazı öneriler. *Electronic Turkish Studies*, 15(5), 2357-2398.
- Hocaoğlu, N., & Akkaş Baysal, E. (2019). Nicel araştırma modelleri-desenleri. G. Ocak (Ed.), *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (ss. 66-119). Pegem.
- Karpuzcu, M. (2007). *Çevre kirlenmesi ve kontrolü* (9. bs). Kubbealtı Neşriyatı.
- Kaypak, Ş. (2013). Çevre sorunlarının çözümünde küresel çevre politikalarının önemi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 17-34.
- Kızılay, E., & Şentürk, M. L. (2021). Ortaokul fen bilimleri dersi öğretim programının çevre eğitiminin amaçları çerçevesinde incelenmesi. *Journal of Individual Differences in Education*, 3(2), 60-73. <https://doi.org/10.47156/jide.1021729>
- Kocataş, A. (2010). *Ekoloji ve çevre biyolojisi* (11. baskı). Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi.
- Külahoğlu, Ş. (2021). Gelişim ve öğrenme psikolojisine giriş. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi* içinde (24. baskı, ss. 2-28). Pegem.
- Liao, X. (2024). Protecting the environment through art: the significance of environmental art design in raising awareness about environmental pollution among universities in China. *Current Psychology*, 43(32), 26548-26570.
- López, J. M. T. (2021). Concept of education: Confluence of definition criteria, temporary formative orientation and common activity as core content of its meaning. *Revista Boletín Redipe*, 10(1), 28-77.
- Maltaş, A. (2015). Ekoloji ekseninde insan-doğa ilişkisi ve özne sorunu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(29), 1-8.
- Mamur, N. (2017a). Ekolojik sanat: Çevre eğitimi ile sanatın kesişme noktası. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1000-1016. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.17860/mersinefd.316297>
- Mamur, N. (2017b). Sanat eğitiminde sürdürülebilirlik ve çevre eğitimi üzerine bir çalışma. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 774-794.
- Oğuz, D. (2015). Sanat perspektifinden çevre sorunları. *Sanat & Tasarım Dergisi*, 5(8), 48-61.
- Özata Yücel, E., & Özkan, M. (2014). Ortaokul öğrencilerine yönelik çevresel tutum ölçeği geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 27-48.
- Özbebek Tunç, A., Akdemir Ömür, G., & Düren, A. Z. (2012). Çevresel Farkındalık. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 227-246.
- Özbuğutu, E. (2021). 2018 ilköğretim ve ortaöğretim programlarında çevre konusunun yeri. *Ekev Akademi Dergisi*, 25(86), 249-268.
- Özdemir Özden, D., & Özden, M. (2015). Çevre sorunlarına ilişkin öğrenci çizimlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(37), 1-20.
- Özdemir Özden, D., & Öztürk, C. (2019). Birer çevresel vatandaş olarak ilköğretim öğrencileri: 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevresel sorumlu vatandaş davranışlarının incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 363-392.
- Özsoy, S. (2012). İlköğretim öğrencilerinin çevre algılarının çizdikleri resimler aracılığıyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1117-1139.

- Pınar, E., & Yakışan, M. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre kavramları ile ilgili çizimlerinin analizi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 97-113.
- Polat, R. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde proje temelli öğretimin öğrencilerin çevresel duyarlılıklarına etkisi* (Tez No. 677226) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Random House Unabridged Dictionary. (2024). Art. In *dictionary.com*. Retrieved June 19, 2024, from <https://www.lexico.com/definition/art>
- Reyhan, H., & Satır Reyhan, A. (2020). Çevre sorunlarından doğan etik bir yaklaşım olarak çevre hakkı üzerine “siyasal ekolojik” bir değerlendirme. *Akademik Hassasiyetler*, 7(14), 399-420.
- Sadık, F., Çakan, H., & Artut, K. (2011). Çocuk resimlerine yansıyan çevre sorunlarının sosyo-ekonomik farklılıklara göre analizi. *İlköğretim Online*, 10(3), 1066-1080.
- Sağlam, F. (2017). *Atık nesnelerin olanaklarıyla çağdaş sanat uygulamaları ve bu uygulamalara yönelik öğretim elemanlarının görüşleri* (486435) [Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Sağlam, F., & Enginoğlu, T. (2016). Atık nesnelerin sanat eğitiminde kullanılması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(14), 45-58.
- Sakçı, G. (2020). Sınıf öğretmenlerinin çevre sorunlarına ilişkin tutumlarının ve çevresel duyarlılıklarının incelenmesi (658056) [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Saz, B., Osmanpehlivan, E., Demir, İ., & Bay, D. N. (2020). Okul öncesi çocuklarının çevre kirliliği algısının incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(3), 191-215.
- Sharma, S., & Mallik, R. K. (2022). The utilization of waste material in visual arts: Relevance and aesthetic appeal. *ECS Transactions*, 107(1), 10199.
- Soğukpınar, R., & Karışan, D. (2019). Ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 53, 583-606.
- Staples, A. F., Larson, L. R., Worsley, T., Green, G. T., & Carroll, J. P. (2019). Effects of an art-based environmental education camp program on the environmental attitudes and awareness of diverse youth. *Journal of Environmental Education*, 50(3), 208-222.
- Sunasse, A., Bokhoree, C., & Patrizio, A. (2021). Students' empathy for the environment through eco-art place-based education: A review. *Ecologies*, 2(2), 214-247.
- Şan, S. (2014). *Öğrenci kulüp faaliyetleri yoluyla çevresel duyarlılık geliştirmede empati kullanımı* (Tez No. 381738) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Talas, M., & Karataş, A. (2012). Çevre bilincinin geliştirilmesinde topluma hizmet uygulamaları dersinin önemi: Niğde üniversitesi sınıf öğretmenliği programı örneği. *Journal of World of Turks/ Zeitschrift für die Welt der Türken*, 4(1), 107-124.
- Taşar, E., & Bulut, M. (2021). Tüketim nesnesinin sanat eserine evrilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(123), 488-500.
- TDK. (t.y.). Türk Dil Kurumu Sözlüğü. Erişim 16 Kasım 2023, <https://sozluk.gov.tr/>

- Uzun, B. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre bilinci ve çevresel duyarlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (473590) [Yüksek lisans tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yavuz, G. (2021). Görsel sanatlar dersi 11-12 yaş grubu öğrencilerine çevre bilinci kazandırılmasında atık malzeme kullanımının etkisinin incelenmesi (Tez No. 673055) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yeboah, R., Asante, E. A., & Opoku-Asare, N. A. (2016). Teaching interactive art lessons with recycled waste materials as instructional resources. *Journal of education and Practice*, 7(14), 38-59.
- Yeşil, M., & Turan, Y. (2020). Çevresel duyarlılık üzerine bir ölçek geliştirme çalışması. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 418-435.
- Yıldız, E. (2004). *Çevre sorunları ve sanat* (Tez No. 175038)[Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, B. (2015). Atık nesneden sanat yapıtına malzemenin dönüşümü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 8(15), 185-197.
- Yılmaz, V., Çelik, H. E., & Yağız, C. (2009). Çevresel duyarlılık ve çevresel davranışın ekolojik ürün satın alma davranışına etkilerinin yapısal eşitlik modeliyle araştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 1-14.
- Yücel, A. S., & Morgil, F. İ. (1998). Yüksek öğretimde çevre olgusunun araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(14), 84-91.
- Yücel, B. (2020). Atık malzemelerin çağdaş sanatta yansımaları. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 9(65), 31-40.